

A light gray background with a repeating pattern of stylized birds in flight, scattered across the entire page.

ปริทัศน์บทความ
Article Review

Article Review

บดินทร์ สายแสง

นักวิจัย

สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล

bordin.sai@mahidol.edu

Navas, G., Mingorria, S., & Aguilar-González, B. (2018). Violence in environmental conflicts: the need for a multidimensional approach. *Sustainability Science*, 13(3): 649-660.

บทความนี้คณะผู้เขียนมีวัตถุประสงค์ที่จะชี้ชวนให้เห็นว่า มุมมองที่กว้างขวางนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาประเด็นเรื่องความรุนแรง ทั้งนี้เป็นเช่นนั้นก็เพราะพวกเขาเห็นว่ามุมมองที่คับแคบนั้นมีโอกาสอย่างยิ่งที่ทำให้การตีความหรือการทำความเข้าใจเรื่องความรุนแรงนั้นคลาดเคลื่อนออกไป กระนั้นก็ดีพวกเขาได้ตั้งคำถามที่สำคัญเอาไว้ว่า “ความรุนแรง” นั้นทำงานอย่างไรบนความแตกต่างของบริบททางการเมืองและเศรษฐกิจของแต่ละประเทศ

คณะผู้เขียนได้หยิบยกสถานการณ์การทำลายสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการทำลายเงื่อนไขหรือกลไกทางสังคมอื่น ๆ ที่นำไปสู่ความขัดแย้งด้านสิ่ง

แวดล้อม พวกเขาพบว่ารูปแบบของความรุนแรงที่มีความแตกต่างกันนี้ได้ปรากฏขึ้นและเหลื่อมซ้อนทับซึ่งกันและกัน และแน่นอนว่าความรุนแรงที่ปรากฏขึ้นนั้นมีทั้งรูปแบบที่มองเห็นและมองไม่เห็น ซึ่งอย่างหลังนี้ยังเป็นกระบวนการที่ส่งผลกระทบเป็นวงกว้างและอาจอยู่นอกเหนือการควบคุมของตัวมนุษย์เอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่แถบอเมริกากลางซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีนัยสำคัญต่อการศึกษาเรื่องนี้อย่างมาก เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีการใช้ความรุนแรงต่อนักปกป้องสิ่งแวดล้อมมากที่สุด และยังเป็นพื้นที่ที่มีความแตกต่างหลากหลายทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ รวมไปถึงประวัติศาสตร์ที่ซับซ้อนของสงครามและสันติภาพที่ล้วนแล้วแต่มีบทบาทอย่างสำคัญต่อการต่อสู้เพื่อสิ่งแวดล้อม ถึงที่สุดแล้ว เงื่อนไขเหล่านี้เองที่นำไปสู่ความรุนแรงที่มองไม่เห็น และความรุนแรงที่มองไม่เห็นนี้ก็ได้หมายความว่าพื้นที่ต่าง ๆ จะไม่เคยหรือไม่มีประสบการณ์เรื่องความรุนแรง แต่ทว่าจุดนี้เองที่ทำให้มุมมองต่อความรุนแรงแบบพหุมิติมีความจำเป็น

อย่างไรก็ดี เมื่อมองความรุนแรงผ่านทฤษฎีพื้นฐานว่าด้วยความรุนแรงแล้ว ในแนวการศึกษาแนวสันติภาพและความขัดแย้งก็คือ “สามเหลี่ยมความรุนแรง” ของโยฮัน กัลตุง (Johan Galtung) ซึ่งมีองค์ประกอบ ดังนี้ เหลี่ยมมุมแรก ความรุนแรงทางตรง (Direct violence) หมายถึง ความรุนแรงที่มีความร้ายแรงหรือโหดร้ายและมองเห็นได้อย่างชัดเจนที่กระทำต่อมนุษย์โดยตรง เหลี่ยมมุมที่สอง ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (Structural violence) หมายถึง กระบวนการที่ปรากฏขึ้นเมื่อโครงสร้างทางสังคมได้บ่อนเซาะความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์หรือผู้คนในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลือกปฏิบัติ อันเป็นผลจากความไม่เสมอภาคและความล้มเหลวเชิงสถาบันในการจัดการกับปัญหาอย่างเร่งด่วนหรือความยากจน และเหลี่ยมมุมสุดท้าย ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม (Cultural violence) ก็คือ การใช้องค์ประกอบทางวัฒนธรรมไม่ว่าจะเป็นเรื่องศาสนา อุดมการณ์ และภาษา เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับความรุนแรงเชิงโครงสร้างและความรุนแรงทางตรง

อย่างไรก็ดี ในมุมมองที่เสริมขึ้นมาในทฤษฎีว่าด้วยความรุนแรงนั้น คณะผู้เขียนได้ใช้แนวคิดของรีอบ นิกสัน (Rob Nixon) ศาสตราจารย์ด้านมนุษยศาสตร์และสิ่งแวดล้อมแห่งมหาวิทยาลัย พรินซ์ตัน จากหนังสือที่ได้รับ

รางวัลมากมายเรื่อง Slow Violence and the Environmentalism of the Poor (2011) ซึ่งแนวคิดเรื่อง Slow Violence อาจนิยามได้ว่าหมายถึง ความรุนแรงที่ดำเนินไปอย่างช้า ๆ หรือเรียกว่า “ความรุนแรงอันแช่มช้า” กล่าวคือ เป็นกระบวนการของการทำลายล้างอย่างช้า ๆ ที่แผ่ขยายกระจายตัวอยู่ตลอดทั้งในด้านของเวลาและพื้นที่ โดยมีลักษณะของการสะสมและเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ยกตัวอย่างเช่น ปัญหาเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของโลก การทำลายป่า ปรากฏการณ์ทะเลกรด รวมไปถึงจนถึงการได้รับสารพิษสะสมอย่างต่อเนื่องจนเป็นอันตรายต่อสุขภาพ อย่างเช่นการทำเหมืองแร่แบบเปิดหรือการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ซึ่งความรุนแรงในรูปแบบนี้จะไม่ปรากฏให้เห็นจนกระทั่งเกิดการสะสมจนเกินกว่าจุดอิ่มตัวหรือเกินกว่าศักยภาพที่จะรับได้ของระบบนิเวศจึงจะปรากฏตัวออกมา ซึ่งตรงจุดนี้เองที่ทำให้ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อหรือนักปกป้องสิ่งแวดล้อมประสบกับความยากลำบากต่อการเรียกร้องเพื่อป้องกันสภาพปัญหาดังกล่าว

นอกจากนี้ สำหรับทฤษฎีว่าด้วยความรุนแรงจากการศึกษาเชิงนิเวศวิทยาการเมืองแล้ว คณะผู้เขียนนำแนวคิดเรื่องความรุนแรงทางสิ่งแวดล้อมจากหนังสือ Violent environments (2001) ของแนนซี เปลุโซ่ (Nancy Lee Peluso) และไมเคิล วัตส์ (Michael Watts) ซึ่งเป็นการศึกษาแบบตัดข้ามสาขาทั้งเรื่องความขัดแย้งทางสิ่งแวดล้อม เรื่องความรุนแรง และเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจ การศึกษาแนวทางนี้ได้เสนอว่าประเด็นเรื่อง “สิ่งแวดล้อม” คือเวทีการแข่งขันเพื่ออ้างสิทธิเหนือทรัพย์สิน สิทธิพลเมือง แรงงาน รวมทั้งยังเป็นการเมืองของการตระหนักและยอมรับ (The Politics of Recognition) ทั้งนี้ นอกจากนี้ ความรุนแรงยังเป็นปรากฏการณ์อันหยั่งรากในประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นและความสัมพันธ์ทางสังคม และยังเชื่อมโยงถึงกระบวนการเปลี่ยนผ่านของการเปลี่ยนแปลงทางวัตถุ ความสัมพันธ์ทางอำนาจการเมือง และจุดหัวเลี้ยวหัวต่อของเหตุการณ์ที่สำคัญทางประวัติศาสตร์

ท้ายที่สุดแล้ว หากกล่าวโดยสรุปพหุมิติของความรุนแรงในความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมก็คือ การศึกษาหรือการมองความรุนแรงแบบตัดข้ามสาขาวิชา ทั้งการศึกษาแนวสันติภาพและความขัดแย้ง การศึกษาแนวมนุษยศาสตร์

และการศึกษาแนวเนวิเวศวิทยาการเมือง คณะผู้เขียนบทความนี้ได้สรุปเอาไว้ว่า “มุมมองแบบพหุมิติ” นั้นหมายถึง มุมมองซึ่งมุ่งเน้นไปที่ความรุนแรงในฐานะปฏิบัติการหรือกระบวนการอันปรากฏขึ้นทั้งในรูปแบบที่มองเห็นได้และรูปแบบที่มองเห็นไม่ได้ต่อมนุษย ธรรมชาติ และความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน ฉะนั้นแล้ว ความรุนแรงที่ถูกทำให้ปรากฏออกมาจากการศึกษาจึงกว้างออกไปกว่าความรุนแรงทางตรงเพียงอย่างเดียว ซึ่งเราจะพบได้ว่ายังมีความรุนแรงรูปแบบอื่น ๆ ที่แฝงฝังอยู่ด้วยในขณะเดียวกันหรือในบริบทเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นความรุนแรงเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรม ความรุนแรงที่ดำเนินไปอย่างช้า ๆ และความรุนแรงเชิงนิเวศ ดังนั้น พหุมิติของความรุนแรงจึงมีส่วนอย่างสำคัญที่จะช่วยในการวิเคราะห์ความขัดแย้งทางสิ่งแวดล้อม เพื่อการออกแบบวิธีการหรือกระบวนการในการต่อสู้เพื่อปกป้องสิ่งแวดล้อมและปกป้องเงื่อนไขที่จำเป็นต่อความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์และสังคมต่อไป

